

Спеціалізованій вченій раді ДФ 64.053.047
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди
61002 м. Харків, вул. Алчевських, 29, (057)2681434

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертацію **ВОРОБЙОВОЇ Ольги Олександрівни**
«Трансформація парадигматичних структур лексики претекстів
у пародіях і римейках»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
з галузі знань 03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю 035 «Філологія»

Дисертація присвячена парадигматичному аналізу первинних текстів і двох типів вторинних текстів – пародій та римейків, а також створенню класифікації пародій і римейків на підставі способів трансформації лексичних парадигм первинних текстів.

Актуальність теми дисертаційного дослідження.

Звернення до парадигматичного аналізу в функційному аспекті лексичних парадигм первинних і вторинних текстів становить досить рідкісне явище в ряду наукових розвідок. Тому дослідження, здійснене О. О. Воробйовою, слід визнати актуальним. Оригінальною, на наш погляд, є сама ідея роботи – описати способи і принципи трансформації лексичних парадигм первинних текстів і на основі цього створити класифікації для пародій і для римейків. Уперше у науковій роботі описаний механізм створення вторинних текстів на основі первинних за допомогою інструменту у вигляді парадигматичного аналізу.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.
Дослідження виконано відповідно до наукової тематики кафедри слов'янських мов Харківського національного педагогічного університету

імені Г. С. Сковороди «Закономірності функціонування слов'янських мов: динамічний, прагматичний і методичний аспекти» (державний реєстраційний номер 0117U000812). Тема затверджена вченого радою Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (протокол № 9 від 22. 02. 2017 року) й уточнена (протокол № 6 від 29. 06. 2021 року).

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукові положення дисертаційного дослідження Ольги Воробйової аргументовані повно, на належному науковому рівні. Поставлена мета і сформульовані завдання, об'єкт дослідження, використання комплексу методів аналізу мовних фактів, які разом зі значним обсягом емпіричного матеріалу й опрацьованою достатньою кількістю використаних джерел забезпечили високий ступінь обґрунтованості та достовірності викладених наукових положень, висновків і рекомендацій. Матеріали розділів викладено відповідно до заявленої мети і завдань й відповідають сутності об'єкта та предмета дослідження.

Теоретико-методологічною основою дослідження стали дослідження в області функційного напряму в лінгвістиці таких авторів, як М. М. Бахтін, Е. Бенвеніст, В. Гумбольдт, М. І. Жинкін, О. О. Залевська, О. О. Новиков, М. М. Правдін, О. О. Потебня, М. О. Рубакін, І. І. Степанченко.

Авторка структурувала роботу відповідно до поставленої мети та завдань дослідження. **Мета дослідження** – співставлення лексики пародій та римейків з лексикою відповідних претекстів з точки зору того, як проявляються інтертекстуальні зв'язки вторинних та первинних текстів. Окреслена мета передбачає виконання завдань, постановка яких спирається на сучасний стан проблеми, що досліджується. **Об'єктами дослідження** є тексти пародій та римейків, а також відповідні їм первинні тексти. **Предметом дослідження** є характер трансформації лексичних парадигм первинних текстів в пародіях та римейках. **Матеріалом** дослідження стали віршовані та прозові пародії та римейки другої половини ХХ-початку ХХІ ст.

разом з їх претекстами, а також лексичні одиниці та вербальні блоки, що становлять основні лексичні парадигми в текстах.

У вступі обґрунтовано актуальність дослідження, визначено мету, об'єкт, предмет і методи, висунуто гіпотезу дослідження, з'ясовано наукову новизну, теоретичну і практичну значущість дисертації, наведено дані про її апробацію та публікації. Хотіла б зазначити, що об'єкт, предмет та гіпотеза дослідження сформульовані дуже чітко, правильно визначені й сформульовані і, що головне – цілковито відповідають його темі, що свідчить про повне володіння теорією проблеми. Розуміння цих основоположних для дослідження позицій надало дисертантці можливість зробити низку важливих спостережень і теоретичних узагальнень.

У першому розділі «**Теоретичні основи парадигматичного аналізу вторинних текстів**» дисертантка висвітлює низку теоретичних питань щодо основ парадигматичного аналізу тексту, поняття вторинного тексту та його інтертекстуальних зв'язків, пародії та римейку як різновидів вторинного тексту. У процесі аналізу авторка розглядає такі характеристики парадигм, як склад, функції, зв'язки, конфігурація, ступінь актуальності та спосіб вираження. Усі позиції чітко структуровані, кожне поняття виразно здефінійоване, вказані його відношення з іншими поняттями. Дефініції продумані, ємкі і лаконічні, не викликають ніяких сумнівів і зауважень. Можна порадити диференціювати власне тематичні парадигми (наприклад, ГЕРОЙ, ПОЕТ, СПАДКОЄМНІСТЬ, ПАНІБРАТСТВО) та прагматичні парадигми (ОЦІНКА, ЗНИЖЕННЯ) для більш зручного оперування матеріалом аналізу, тим більше, що авторка сама звертає увагу на те, що оцінність та зниження – це особливі парадигми (смислотворчі) на тлі інших (змістотворчих) (с. 39 дис.). У випадку, коли «Оцінна парадигма в цій пародії відсутня; елементи зниження майже не виявляються й не формують власної парадигми» (с. 44 дис.), доцільним вбачаємо введення ще одного функційного різновиду лексико-семантичної парадигми – формальної. Тобто можна говорити про три типи – тематичні, формальні й прагматичні

парадигми. На нашу думку, розрізnenня парадигм за такими типами могло б яскравіше продемонструвати відмінність між пародією та римейком на рівні конкретного аналізу тексту.

Заслуговує на вирізnenня лінгвістичне обґрунтування та опис авторкою такого мало вивченого явища, як текст літературного римейка (підрозд.1.4 дис.). Позитивним є ясне і виразне зіставлення та диференціація рис пародії та римейка.

Другий розділ «**Типологія парадигматичних структур у вторинних текстах**» присвячено аналізу пародійних текстів ХХ-ХХІ ст. та відповідних до них претекстів, порівнянню претекстів з пародіями, а також пародій одна з одною. Дисерантка проводить ретельний аналіз матеріалу, робить цікаві спостереження і доходить важливих висновків, наприклад, «... з розгляду були виключені ті пародії, які мають в якості претексту не один текст, а текстовий комплекс (наприклад, пародії, що оцінюють не конкретний твір, а стиль автора в цілому або особистість автора). Причиною тому була неможливість зіставлення парадигм в пародії і претексті, оскільки претекстів безліч, і парадигми, що функціонують в них, сильно відрізняються. Подібний аналіз вимагає принципово іншого підходу» (с. 67 дис.); «Пародія живе і функціонує в тому середовищі, в якому функціонують її претексти – в іншому випадку вона не зможе виконувати свої соціокультурні функції» (с. 68 дис.) та ін.

Авторка доходить висновку, що в римейку здійснюється більш складний і масштабний процес трансформації парадигм, ніж в пародії, робить узагальнення щодо конкретних відмінностей між характером трансформації парадигм в пародіях і претекстах.

Висновки за розділами є вичерпними, конкретними й логічними. У загальних висновках розкрито сутність розв'язаної наукової проблеми, підведено підсумки роботи, які передають основний зміст дисертаційної праці, акцентуючи на важливих моментах. Воробйова О. О. запропонувала класифікацію пародій та римейків за різними типами на підставі способів

трансформації парадигматичної структури претексту: 6 типів пародій і 4 типи римейків і зазначила, що в цілому парадигматичні трансформації римейків відрізняються більшою складністю, ніж парадигматичні трансформації в пародіях. Як перспективу подальших досліджень авторка вбачає дослідження пародії і римейку за допомогою парадигматичного аналізу і вважає, що подібні дослідження можуть допомогти визначити сутність комізму і полемічності з лінгвістичної точки зору, провести більш чітку межу між вторинними текстами різних типів і більш детально дослідити механізм формування вторинних текстів.

Наукова новизна одержаних результатів. Уперше в якості інструменту аналізу вторинних текстів використаний парадигматичний аналіз лексики; проведений парадигматичний аналіз лексики пародій, римейків та їх претекстів; запропонована класифікація текстів літературних пародій відповідно до типів трансформації лексичних парадигм первинних текстів; класифіковані тексти римейків за ознакою типів трансформації парадигматичного ладу претекстів; проаналізовані та описані відмінності між типами трансформації лексичних парадигм претекстів в пародіях та римейках.

Наукове й практичне значення одержаних результатів. Не викликає сумнівів теоретичне значення дослідження, яке полягає у визначенні параметрів лексичних парадигм, що дозволяють розробити методику аналізу трансформацій парадигматичних структур лексики претекстів в пародії і римейку, а також в описі виявлених на підставі цієї методики типів трансформації. Практичне значення дослідження полягає в тому, що зроблені авторкою висновки можуть бути покладені в основу розмежування різних типів вторинних текстів (зокрема, пародії та римейку). Матеріали дисертації можуть бути використані в навчальних курсах з функціоналізму в лінгвістиці.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати дослідження відображені в 12 публікаціях, 5 з яких – в спеціалізованих

виданнях України, 1 – в закордонному періодичному виданні, 6 – в збірниках матеріалів наукових конференцій.

Окремі побажання та зауваження до змісту дисертації. Переходячи до дискусійної частини відгуку, хочу висловити кілька міркувань та зауважень, що виникли під час прочитання дисертаций.

1. На с. 91 дис. Ольга Воробйова пропонує окремо розглянути досить рідкісний, але, тим не менш, існуючий тип пародій, який важко порівняти з будь-яким з розглянутих у розділі і назвати його формальним. На нашу думку, виділення цього типу викликає сумніви. Мета пародії не скопіювати форму, а якась інша – прагматична, концептуальна – оцінна, актуалізуюча, гіперболізуюча, комічна тощо.

2. Авторка зазначає, що «Аналіз засобів зв'язку в пародіях виявив, що в переважній більшості випадків основні засоби зв'язку між парадигмами в пародійних текстах – мовні: граматичні та лексичні; дещо рідше поряд з мовними засобами зустрічаються логічні» (с. 78 дис.). Є пояснення цьому – мовні – це фактично когезійні, а логічні – когерентні. Всі вони текстові, мовленнєві, а значить і мовні, бо створюються і відтворюються через мовну діяльність за моделями мової системи.

3. Порівнюючи назви підрозділів 2.1.4. Зсув домінантності (варіювання ступеню актуальності) парадигм, 2.1.5. Зміна функцій однотипних парадигм, 2.2.2. Трансформація парадигм претексту в римейку, 2.2.3. Зміна конфігурації парадигм в римейку, 2.2.4. Трансформація первинного тексту в римейку при зміні роду й форми тексту, можна дійти висновку, що усюди йдеться про певні процеси, що відбуваються у ході породження вторинних текстів (а фактично – про певного роду прийоми). Про це ж свідчить і зміст цих підрозділів. Натомість підрозділ 2.1.6 названо «Конфігурація парадигм в пародії і претексті». Мабуть все ж варто було його назвати «Зміна конфігурації...» (див. назву 2.2.3).

Висновок. Висловлені зауваження не знижують позитивної оцінки результатів дисертаційного дослідження. Робота вирізняється зрілістю,

ретельністю аналізу матеріалу, а також дотриманням принципів академічної добросовісності. Мета дисертаційного дослідження досягнута, поставлені завдання вирішенні. Авторка продемонструвала всебічне знання об'єкта дослідження, а також належний рівень владіння процедурами аналізу мовного матеріалу, поняттєвим термінологічним апаратом. Висновки дисертації є переконливими і обґрунтованими. Отже, за актуальністю, ступенем новизни, науковою і практичною цінністю результатів дисертація «Трансформація парадигматичних структур лексики претекстів у пародіях і римейках» є завершеним самостійним дослідженням, відповідає спеціальності 035 «Філологія» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), пункту 10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 року № 167, а її авторка Воробйова Ольга Олександровна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 03 «Гуманітарні науки» зі спеціальності 035 «Філологія».

Офіційний опонент:

доктор філологічних наук
професор кафедри
управління соціальними комунікаціями
Харківського національного
економічного університету
імені Семена Кузнеця

Оксана ПРОСЯНИК